

PRÍSPEVOK K PROBLÉMOM BOJA PROTI NÁBOŽENSKÝM PREŽITKOM

F. KUBOVIC

Dnes, keď celá naša vlasť vynakladá všetko úsilie na úspešné dovŕšenie výstavby socializmu, vystupuje do popredia zvlášť významná otázka, otázka ideovej prevýchovy človeka v človeka socialistického, patrične vzdelaného a bez všetkých prežitkov starého spoločenského poriadku. Kultúrna revolúcia so svojimi úlohami nadobúda stále väčšiu dôležitosť a od úspešného splnenia jej úloh závisí dovŕšenie výstavby socializmu u nás.

Boj o socialistického človeka je v prechodnom období veľmi dôležitý. Treba zdôrazniť, že je to veľmi zložitý boj, boj starého s novým. Staré, t. j. zvyšky buržoázných tried so svojou ideológiou, ktorá má dlhodobú tradíciu, snaží sa ešte aj po uchopení moci robotníckou triedou pôsobiť na masy pracujúcich využívajúc prežitky v myslení. Prežitky v myslení pracujúcich sú ideovou pozostalosťou starého a prejavujú sa v názoroch na spoločnosť, zvykoch a návykoch. Preto v prechodnom období nemôžeme hovoriť o masách pracujúcich v celku ako o ľuďoch s vedeckým svetonázorom, o ľuďoch socialisticky dobrých a kultúrne vychovaných. Dobré vieme, že buržoázný spoločenský poriadok ničí a mrzačí pracujúcich duševne, mravne a fyzicky, napája ich reakčnou buržoáznou ideológiou, aby sa tak stali povoľným nástrojom v jeho rukách.

Robotnícka trieda na čele so svojou stranou nie je schopná počas boja o víťazstvo robotníckej triedy zničiť všetko to staré v myslení pracujúcich, to staré, čo do hláv chudákov bolo vtĺkané po tisícročia v znamení kríža a korbáča. Preto proletariát, ktorý získal moc, musí začať výstavbu socializmu s masami pracujúcich, ktoré sú vo svojom myslení poznamenané starou spoločnosťou, musí sa zmieriť s tým, že odstránenie týchto reakčných ostatkov si vyžiada hodne húževnatej práce a trepezlivosti, a tiež s tým, že to nebude hneď.

Ak sa pozostatky starého v myslení pracujúcich prejavujú v značnej miere aj po socialistickej revolúcii, vyplýva to tiež z odlišného charakteru robotníckej triedy od ostatných predchádzajúcich vládnuúcich tried. Robotnícka trieda na rozdiel napr. od buržoázie nemala možnosť seba a svoje deti vzdelávať už predtým, než sa dostala k moci. To preto, že nevlastnila vtedy nijaké výrobné prostriedky, ale len pracovnú silu, nebola bohatá ako napr. buržoázia. Buržoázia, prv ako uchopila politickú moc, mala vo svojich rukách už hospodársku moc, vlastnila výrobné prostriedky, vzdeľovala sa i svoje deti, vychovávala si svoju inteligenciu, ktorá po uchopení politickej moci viedla štát. Bolo to možné tiež tým, že ideológia predchádzajúcej spoločnosti nebola jej cudzia, bolo ju treba čiastočne poopraviť, zaktualizovať a bola tak náplňou vzdelania buržoázneho štátu ako aj predchádzajúcej spoločenskej formácie. Robot-

nícka trieda vzdeláva seba a hlavne svoje deti — vytvára si mladú inteligenciu až po uchopení politickej moci.

Hneď po uskutočnení socialistickej revolúcie začína sa na jednej strane s výstavbou socialistickeho štátu — zvlášť jeho hospodárstva, ale v takej istej miere a s takou istou starostlivosťou sa zároveň začína s výstavbou nového človeka, s výchovou a prevýchovou širokých mas pracujúcich — uskutočňuje sa kultúrna revolúcia.

Jednou zo základných úloh kultúrnej revolúcie je vytvoriť morálnu a politickú jednotu ľudu v duchu marxistického učenia — vybudovať v ľude marxistický svetonázor. Tejto významnej úlohe stoja však v ceste prežitky predchádzajúceho spoločenského zriadenia, ktoré brzdia a narušujú tento proces. U nás na Slovensku sú to zvlášť náboženské prežitky, predstavujúce v myslení pracujúcich najsilnejšiu vrstvu, ktorá tu ostala z minulosti, ktorá je ešte vážnou zábranou tejto dôležitej úlohy kultúrnej revolúcie.

Každé náboženstvo svojím učením vytvára okolo vykorisťovateľského spoločenského poriadku mystickú legendu: daný poriadok je nezmeniteľný a večný; stvoril ho i s jeho triednym rozdielom, utrpeniami a neprávosťami voči pracujúcim všemohúci a nekonečne spravodlivý boh.

Konanie pracujúcich počas prípravy a za socialistickej revolúcie je v základnom rozpore s týmto reakčným učením. Socialistická revolúcia likviduje krvavú nespravodlivosť súkromných vlastníkov, nastoľuje proti nim diktatúru proletariátu, ktorá však na druhej strane je pre všetkých pracujúcich najširšou demokraciou. Odstraňuje falošnú morálku antagonistickej spoločnosti, ktorá sa celá zakladala na ziskuchtivosti, postrádala akúkoľvek humánnosť, úprimnosť a nezištnosť medzi ľuďmi. Socialistická revolúcia prináša novú morálku, morálku robotníckej triedy, založenú na pravde, úprimnosti, spravodlivosti a obetavosti pracujúcich pre zabezpečenie šťastia a blaha celej spoločnosti. Mohli by sme menovať ďalšie a ďalšie ušľachtilé úlohy, ktoré splnila socialistická revolúcia v prospech ľudstva vo všetkých oblastiach činnosti človeka.

Náboženské doktríny však podporovali a zdôvodňovali všetko to staré, prehnité, zdegenerované, prežité a zdiskreditované, ovocie čoho znamenalo pre veľkú väčšinu ľudstva po tisícročia nepredstaviteľné telesné strádanie a hrôzostrašné duševné temno. Tieto náboženské doktríny stali sa počas svojej existencie majetkom exploatovaných mas, majetkom, ktorý majú v svojom myslení. Preto v priebehu socialistickej revolúcie s odstránením bankárov, priemyselníkov a statkárov nemohli sme súčasne odstraňovať i cirkevnú hierarchiu a zvlášť jej učenie-náboženstvo. V tejto súvislosti musíme si zodpovedať otázku, či reakčná ideológia starej spoločnosti — náboženstvo — je neporaziteľná, ako to s pátosom vyhlasuje cirkevná hierarchia, že ju totiž ani „brány pekelné nepremôžu“?

Poraziteľná je, môžeme ju likvidovať; pravda, treba si uvedomiť, že vykorisťovateľské spoločenské formácie sa nesnažili náboženské doktríny odstrániť, ale naopak podporovali ich, úzko s cirkevnou šľachtou spolupracovali, s výnimkou krátkych období buržoázných revolúcií, keď v niektorých krajinách mladá, ešte pokroková buržoázia s odstránením moci šľachty pokúsila sa odstrániť aj jej ideológiu. Tento pokus sa nevydaril, náboženstvo vyšlo z neho víťazne, buržoázia po krátkom boji raz a navždy kapitulovala. V tom bola tá „vnuťorná sila“ viery a jej neporaziteľnosť.

Víťazná robotnícka trieda po uchopení moci svojimi ďalšími opatreniami odstraňuje podmienky pre upevnenie a rozvoj náboženských prežitkov a tak postupne

vytvára prostredie pre ich úplné prekonanie, pre dosiahnutie úplnej morálnej a politickej jednoty, založenej na marxistickom svetovom názore u všetkých pracujúcich. Správne plnenie tejto dôležitej úlohy v prechodnom období v rámci kultúrnej revolúcie usmerňuje a organizuje komunistická strana. V tomto období sa od základov mení duševná tvárnosť nášho pracujúceho ľudu, v našej spoločnosti sa takto upevňuje nová socialistická ideológia, založená na vedeckom svetonázore. Nedeje sa to však samočinne. Hoci základné podmienky pre existenciu náboženských prežitkov boli u nás likvidované, predsa, ako vieme, existujú a sú značne odolné a konzervatívne; neodchádzajú teda samy od seba, ale treba proti nim viesť sústavnú ateistickú propagandu a výchovu, úzko spojenú s výdobytkami vedeckého poznania dnešnej doby a pritom zladenú s tempom výstavby socializmu. To znamená, že strana a robotnícka trieda nemôžu byť ľahostajné k nevedomosti a temnote v podobe náboženských prežitkov, nemôžu prehliadať ich zhubný vplyv na masy pracujúcich. Preto nás strana učí, že ideologický boj proti náboženským prežitkom treba vždy spájať s rozvojom triedneho boja v tom ktorom období výstavby socializmu, s rozvojom vedeckých poznatkov o zákonoch prírody a spoločnosti a treba pritom využívať veľké skúsenosti boja proti náboženstvu v minulosti.

Je to buržoázny ateizmus so svojimi veľkými postavami, ktoré do pokladnice protináboženského boja priniesli mnoho cenných vedeckých poznatkov a argumentov. Avšak ich kritika nebola dôsledná, neprenikala do širokých ľudových mas, mala osvietenecký charakter a okrem toho nebola vôbec spojená s bojom za odstránenie antagonistického spoločenského poriadku. Buržoázni ateisti vysvetľovali totiž náboženstvo nevedomosťou a nechápali dosť hlboko sociálne korene náboženstva. Ale napriek všetkým nedostatkom, ktorými trpel buržoázny ateizmus, jeho ideológia vytvorili množstvo hodnotného materiálu; ich mnohé závery, poznatky a skvelé myšlienky môžeme uplatniť aj v našich podmienkach. Na druhej strane musíme sa snažiť uskutočňovať celú propagáciu a výchovu k marxistickému svetovému názoru rôznymi novými formami.

Tu treba zdôrazniť prístup k veriacim, ktorý sa u nás úplne líši od buržoázných ateistov. My si vážime veriaceho človeka, ideme za ním s cieľom presvedčiť ho o nepravdivosti a zhubnosti jeho náboženských predstáv. Buržoázni ateisti však pristupovali k veriacim povýšenecky, pokladali ich za tupcov, zosmiešňovali ich, kde sa len dalo. Tým veriaceho nepresvedčili, len urazili jeho náboženské ctenie. Z toho vyplýva pre nás poučenie, že my na rozdiel od buržoázných ateistov, ktorí rozpútali boj medzi cirkvou a štátom, medzi veriacimi a neveriacimi, nesmieme pripustiť takúto samoúčelnosť, pretože to nie je boj s náboženským svetonázorom v myslení ľudí, o ktorých nám ide, ale proti veriacim ako takým. Buržoázni ateisti takýmto spôsobom boja nedosiahli nijakých úspechov; ba naopak prežitky vo veriacich len upevňovali, stupňovala sa nenávisť veriacich oproti ateistom, a čo je najhoršie, takýto postup odvádza masy pracujúcich od výstavby socializmu. Robotnícka trieda, vedená svojou stranou, musí dbať vždy na to, aby sa riešenie náboženskej otázky v nijakom období nestalo otázkou hlavnou, ale podriadenou hlavným úlohám výstavby socializmu, zladenou so záujmami triedneho boja.

Náboženské prežitky, prejavujúce sa u nás ako neblahá pozostalosť minulosti, doposiaľ ovplyvňujú myslenie značnej časti mas pracujúcich. Vplyv náboženskej ideológie sa prejavuje aj v mnohých odboroch nadstavby ako zvyšok starej spoločnosti. Z toho vyplýva, že proti týmto prežitkom treba bojovať aj tam, nielen v radoch roľníctva a robotníctva, ale aj u inteligencie; bojovať treba, pokiaľ možno, najúčelnejšie všade tam, kde sa prejavujú. Dôležité je poznanie, že tento boj zvlášť

silne musíme viesť proti triednym a sociálnym koreňom náboženstva; to znamená, že v tomto smere zvláštnu pozornosť treba venovať roľníctvu a otázke sústavného zvyšovania životnej a kultúrnej úrovne pracujúcich, teda samou praxou socializmu vyvracať a oslabovať náboženské prežitky. Z hľadiska tohto triedneho aspektu zvláštnu pozornosť treba venovať aj zvyškom vykorisťovateľských tried. O tom však budem podrobnejšie hovoriť neskoršie.

Takto všestranne a vedecky pochopená ateistická výchova a propaganda, založená na marxistickom svetonázore, ktorý, tým, že vysvetlil vznik náboženstva, dal aj správny základ pre boj proti nemu — je v prechodnom období závažnou súčasťou vychovávateľskej a vzdelávacej činnosti našej spoločnosti. Od správneho vyriešenia tohto problému, teda od celkového úspešného zavŕšenia kultúrnej revolúcie u nás závisí celkove úspešné dovŕšenie výstavby socializmu. V tejto dôležitej práci je nevyhnutná úzka spolupráca filozofov, historikov, politikov a prírodovedcov, ktorí by šírením filozofických, historických a politických názorov na spoločnosť a aj priamo na podstatu a úlohu náboženstva v spoločnosti, šírením prírodovedeckých poznatkov, materialisticky vykladajúcich svet a jeho zákonitostí, postupne vybudovali vedecký svetonázor v ľude. Týmto procesom pomáhame uskutočňovať aj odstraňovanie rozdielov medzi mestom a dedinou, a to tak, že poklady vedeckého vzdelania a kultúry, ktoré sú sústredené v mestách, stanú sa v prechodnom období prístupné všetkému ľudu. To preto, aby sa odstránila zaostalosť vidieka proti mestu. Medzi dedinou a mestom boli v minulosti protiklady a rozpory, ktoré vytváralo vtedajšie spoločenské zriadenie. Prechodné obdobie definitívne odstráni odtrhnutosť dedinského obyvateľstva od vzdelania — kultúry.

Socialistická spoločnosť, vedená u nás komunistickou stranou, vyrovnáva sa s náboženskými prežitkami nie pomocou nátlaku, administratívnych opatrení a inými pokusmi o urýchlenie tohto procesu, ale sústavnou a trpezlivou všestrannou pomocou veriacich. Hlavným prostriedkom je tu veda, ktorá sa využíva v rámci usilovnej výchovy vo svetovom názore v marxizme — leninizme. Na druhej strane však nesmie ísť o prehnané taktizovanie, ktoré by stratilo triedny podklad a stalo by sa tak vážnou brzdou pri budovaní socializmu.

Revolučný prevrat v myslení pracujúcich, ktorý chceme uskutočniť v prechodnom období ako najdôležitejšiu úlohu kultúrnej revolúcie tak, aby myslenie pracujúcich nebolo v rozpore s charakterom socialistických výrobných vzťahov, by sa nedalo realizovať bez toho, že by sme nerozobrali situáciu, v ktorej ho chceme uskutočniť. Neboli by sme marxistami, keby sme v boji s náboženskými prežitkami hovorili len o formách boja proti nim, keby sme nešli hlbšie, nehľadali príčiny, sily, ktorými sú náboženské prežitky v našich podmienkach živé a ktoré sú ich nositeľmi, resp. ich zneužívajú pre svoje temné politické ciele. Bez takejto analýzy, bez boja a odstránenia týchto činiteľov všetky naše snahy by sa stretávali s neúspechom.

ČINITELE, KTORÉ PODPORUJÚ EXISTENCIU NÁBOŽENSKÝCH PREŽITKOV V MYSLENÍ PRACUJÚCICH — FORMY BOJA PROTI NIM

Aká je naša dnešná situácia? Víťazstvom robotníckej triedy vo februári 1948 bola buržoázia od hospodárskej a politickej moci odstránená. Odchod buržoázie z vyseďených kresiel v parlamente a vo vláde nebol priateľským gestom voči robotníckej triede, buržoázia bola z nich násilím odstavená. Ono bolo pádnym úderom pracujúcich nás, vedených KSČ, bolo víťaznou výslednicou nezmeriteľného triedneho boja medzi robotníckou triedou a buržoáziou. Robotnícka trieda po tomto víťazstve bur-

žoázii, ktorá nestačila ujsť na západ, fyzicky nelikvidovala, ale jej dala pracovnú príležitosť, teda možnosť žiť ako každému inému občanovi republiky. Buržoázia od moci násilne odstránená sa nechce zmieriť s daným stavom, hľadá všade príležitosť narušovať výstavbu socializmu. Hospodárstvo a politika sa pre ňu uzavrelo a tu už nemôže vyvíjať predchádzajúcu činnosť, lebo diktatúra proletariátu by ju nemilosrdne zasiahla hocikedy, ak by sa o to pokúsila. Ostalo jej ideologické pole, kde sa snaží šíriť reakčné idey v masách pracujúcich, a to tak, aby bola čo najmenej nápadná a pritom dostatočne maskovaná vo svojej triednosti. A tak náboženstvo ako jediná idealistická ideológia, ktorá sa verejne hlása a rozširuje, súc štátom legálne povolená, je vhodnou maskou, ktorú buržoázia využíva a snaží sa pod jej rúskom hlásať svoje politické snahy, rozvracať komunistickú výchovu a prevýchovu nás.

Preto, keď chceme úspešne odstrániť náboženské prežitky, musíme v tomto smere bojovať proti zvyškom vykorisťovateľských tried, byť proti nim značne ostrážiti, pretože ony sú nositeľmi a šíriteľmi náboženských prežitkov, sú silou, ktorá sa snaží zneužívať náboženské myslenie pracujúcich pre svoje politické snahy, pokúša sa podrývať a spomaľovať proces ideovej revolúcie k vedeckému svetovému názoru. Zmenilo sa postavenie buržoázie v spoločnosti, zmenil sa aj jej vzťah k náboženstvu. Keď bola buržoázia pri moci, nepotrebovala náboženstvo, vravievala, že je pre ňu, aby sa nebúrila a nekradla. V nedeľu a vo sviatky poriadali sa pofovačky, bankety a rôzne orgie — proste žila si. Prostý nábožný človek bol pre ňu len predmetom drsných vtipov. Po víťazstve robotníckej triedy nad buržoáciou jej zvyšky zaliezajú do kostolov medzi prostých veriacich, predstierajú nevďanú zbožnosť. Nie je to viera, ktorá ich tam vedie, ale nenávisť k socialistickému spoločenskému poriadku. Vedia, že si tam návrat svojich zašlých časov nevymodlia, je to však politický protest proti zriadeniu, ktoré im odobralo možnosť vykorisťovať, vládnuť, možnosť tráviť nedeľu a sviatky starým zaužívaným spôsobom. Nezabudnú ani tu, ani inde, kde sa k tomu naskytne príležitosť, štváť proti nášmu zriadeniu. Krátky čas od víťazstva robotníckej triedy vo Februári nám to potvrdil. Zvyšky vykorisťovateľských tried sa snažia aktivizovať prostých veriacich jednak v náboženskom živote, ale túto aktivizáciu zahrocujú proti zriadeniu. Nešťítia sa ničoho a klamstvo je pre nich prostriedkom, pomocou ktorého sa snažia prostých veriacich dezorientovať, vystrašiť a poštváť, a to šírením falošných zpráw o prenasledovaní viery, zatváraní kostolov a kňazov a podobnými nezmyslami. Triedny nepriateľ je v tomto boji často trúfalý a bezočivý, pretože si je veľmi istý, že jeho náboženská maska má v prostom ľuďe takú veľkú autoritu, že sa proti nej nik neodvážia vystúpiť. Musíme mať na pamäti, že boj proti náboženským prežitkom je neoddeliteľnou súčasťou triedneho boja robotníckej triedy proti zvyškom vykorisťovateľských tried, ich politickým a ideologickým názorom v náboženskom zafarbení. Z toho vyplýva, že treba bojovať nielen na poli ideovom a politickom, ale nebať sa použiť aj moc robotníckej triedy proti takýmto reakčným provokačným individuám, pretože takto sa s náboženskými prežitkami spája ľudáctvo, buržoázny nacionalizmus, ktoré posilňuje v étere zahraničnú buržoáziu. Preto diktatúra proletariátu je nevyhnutnou podmienkou toho, aby revolučné idey robotníckej triedy všade plne zavládli.

Na tomto boji sa však musia zúčastniť všetci pracujúci. To predpokladá stále zvyšovanie ideologickej a kultúrnej úrovne nás, aby všetci pochopili, že znova ide o zneužívanie náboženskej ideológie na ohlupovanie pracujúcich, ako to bolo cez celé dejiny slovenského národa až po odstránenie buržoázie od moci; teraz sa však náboženstvo nezneužíva na upevnenie moci buržoázie, ale na podrývanie socialistic-

kého zriadenia. Treba sústavne odhaľovať jej prot ľudovú, špinavú činnosť a triednu podstatu, ktorú skrýva za náboženské prežitky, jej politické ciele, namierené proti moci robotníckej triedy; buržoázia stupňuje svoj fanatizmus, štvie proti republike, politike KSČ a znevažuje všetko pokrokové a socialistické. Je to určitá forma triedneho boja, kde sa triedny nepriateľ snaží využívať zaostalosť určitej časti pracujúcich haliac svoje triedne a politické požiadavky do náboženského habitu proti socialistickému zriadeniu.

Kultúrna revolúcia, ktorá prebieha v prechodnom období u nás, vedie k masovému, ideologickému a politickému prerodu pracujúcich a k rozsiahlemu zvýšeniu kultúrnej úrovne. Dočasná zaostalosť pracujúcich, ktorá sa zachová cez celé prechodné obdobie, ba možno bude existovať, i keď v malom meradle, aj v socializme — je jeden z vážnych činiteľov, ktorí udržiavajú náboženské prežitky aj po odstránení moci buržoázie.

Zaostlý veriaci človek je plný náboženských predsudkov, bojí sa boha a diabla, je poverčivý, obáva sa rozličných „zlých znamení“ a nepekných snov. Takýto stav odstraňuje sebavedomie, podlamuje jeho činnosť v spoločnosti. Náboženské prežitky podrývajú takto vieru vo vlastné sily. Dôkazom toho sú aj známe náboženské výroky, ktoré duchovní veľmi často pripomína prostému veriacemu, napr.: Človeče, si v moci božej; boh riadi všetky tvoje kroky a konania; Pamätaj, človeče, že prach si a na prach sa obrátiš!; Človek mieni, pán boh mení; Bez vôle božej ani vlas z hlavy ti nepadne atď. Myšlienka večného záhrobného života, v porovnaní s ktorým je náš pozemský život len krátkym skúšobným obdobím, odvádza pracujúcich od verejného a politického života, uťahujú sa do ústrania, kde sa snažia „odovzdane do vôle božej“ prežiť tento život. Podlamuje to ich vôľu bojovať s pre kázkami, vedie ich k pasivite a odovzdaniu sa osudu.

To, že priemerný veriaci človek je značne zaostalý, vedie k tomu, že si nevie správne a pravdivo vysvetliť javy, ktoré ho denne obklopujú. Svet, ktorý je okolo neho, chápe v jednotlivostiach, avšak nevidí už vzájomnú zviazanosť a podmienenosť týchto javov v prírode, ktoré pozoruje a miesto vzájomnej kauzality javov zjavuje sa mu tu mystická bytosť — boh. Vidí takto vo všetkom dielo božie. Zákonitosti v prírode a v spoločnosti sa mu javia ako zásahy stvoriteľa. Na tomto základe je v našich dedinách mnoho starých povier, ktoré naháňajú strach a úzkosť veriacim ľuďom. Na našom vidieku sa ešte stále dosť často neprirodená smrť alebo nejaké nešťastie pokladá za trest boží, životné ťažkosti sa prijímajú ako skúška od boha, o čom svedčí známy náboženský výrok: „Koho boh miluje, toho krížom navštevuje“. Za zmienku stojí povera, ktorá je značne rozšírená na Slovensku, že totiž pred bleskom sa možno ubrániť zapálením sviečky, ktorú kňaz na Hromnice posvätil a pri tom sa modlí bohu, aby bol milostivý. Tu by sa dalo uviesť ďalšie veľké množstvo povier, ktoré strašia v hlavách veriacich. Práve tu vidíme, aké možnosti zneužiť náboženské cítěnie pracujúcich má triedny nepriateľ, keď v hlavách mnohých našich pracujúcich, zvlášť roľníkov, viera takéto primitívne názory na javy, ktoré ho obklopujú a ktoré v dnešnom období veda až príliš jasne môže vysvetliť a zvládnuť.

Preto pri výchove a prevýchove nás nesmieme zabúdať vykladať javy v prírode a spoločnosti vo svojej vzájomnej závislosti, príčinnosti a v materiálnej jednote. Musíme tak, ako to žiada Descartes, učiť ľudí príčinne chápať svet, aby sme im tým pomohli čím skorej pochopiť svet, ktorý ich obklopuje, so všetkými objektívnymi zákonitosťami. Zaostalosť, ktorá je neblahým dedičstvom minulosti, na ktorej sa dnes u veľkej časti pracujúcich držia náboženské prežitky, je zhubným nádorom, ktorý kultúrna revolúcia musí úspešne odstrániť.

S týmto problémom sa vyporiadame, keď naša výchova k vedeckému svetonázoru bude sústavná a správne vedená. Zásada sústavnosti a volenia správnych foriem pri výchovnej práci pracujúcich sa ťažko uskutočňuje v dnešnej dobe zvlášť na dedine, lebo na dedine sú prostriedky a možnosti pôsobenia veľmi obmedené. V meste ako protiklad plných kostolov sú plné divadlá, kiná, zábavné podniky, číta sa denná tlač, počúva sa rozhlas a televízia, večerné prednášky a pod., teda je tu veľmi mnoho cestíčiek, po ktorých možno preniknúť k veriacemu, vzdelat ho a tak postupne rúcať náboženské dogmy v jeho myslení.

Dedina má veľmi málo takýchto prostriedkov, preto musí využívať výhody mesta, zájazdy divadiel, kabarety, prednášateľov atď. Dedinské organizácie strany majú v tomto zmysle usmerňovať prácu všetkých pokrokových ľudí, aby vystupovali sebhvedome a obetavo, aby sa nedali zastrašiť a znechutiť vo svojej práci veriacou väčšinou a reakčnými zvyškami starej spoločnosti. Dôležitá je tu výstavba kultúrnych domov, ktoré by boli protiváhou kostola a priťahovali by veriacich či už svojou knižnicou, zábavným klubom, televíziou, kinom atď., — tu by bolo centrum politickej, ideologickej a kultúrno-osvetovej práce na dedine. Obetavá práca na tomto úseku, keď je správne vedená, musí priniesť kladné výsledky. I keď nie hneď, neskoršie sa však predsa dosiahne, že zaostalosť a s ňou spojené náboženské predstavy ustúpia vedeckej skutočnosti a nikdy viac sa už nevrátia. Vzdelanie je veľkou zbraňou v rukách pracujúcich, v ich spravodlivom boji. Preto Lenin toľkokrát zdôrazňoval, že treba vynaložiť značné úsilie na to, aby sa pracujúcim dostalo čo najviac vzdelania, aby sa každý pracujúci po socialistickej revolúcii snažil čo najviac vzdelávať, pretože buržoázia využíva svoje vzdelanie ako výhody proti pracujúcim zneužívajúc takto ich nevzdelanosť. Tento náskok buržoázie treba v najkratšom možnom čase vyrovnat, ba predísť ju a tak odobrať zvyškom buržoázie možnosť zneužívať zaostalosť nás, zneužívať náboženské prežitky pracujúcich, ktoré zijú taktiež zo zaostalosti a nevzdelanosti.

Súkromnovlastnícky spôsob výroby na dedine za buržoázie a z neho vyplývajúci sociálni činitelia vytvárajú prostredie, ktoré ohlupuje a ničí maloburžoázne vrstvy. I keď nevykorisťujú, zostáva to ich životnou snahou, preto v buržoázii vidia svoj vzor a ochotne si osvojujú všetko, čo im predkladá. Snaživo vstrebávajú jej ideológiu a morálku, a to hlavne náboženstvo. Postupne sa v myslení malovýroby usadzuje tradičný konzervatizmus, nijaké novoty a z toho vyplývajúca obmedzenosť a politická rozpoltenosť, ktorá pramení z panskej fantázie a žobráckej skutočnosti. V období imperializmu sa tlak na malovýrobu i na dedine i vôbec zosilňuje, proces diferenciácie a s ňou proletarizácia malovýrobcov najmä na dedine nezadržiteľne prebieha. Malovýroba nie je rentabilná. Otrocká práca natoľko vyčerpáva malého a stredného roľníka, že nie je schopný získať takmer nijaké hlbšie vzdelanie. Za takýchto podmienok apaticky prijíma z pokolenia na pokolenie náboženský svetonázor svojho otca, deda a pradeda, tešiac sa z posmrtného blahobytu. To je jedna z príčin obmedzenosti, konzervatívnosti a religióznosti dedinského prostredia u nás. Po víťazstve robotníckej triedy bolo súkromné vlastníctvo odstránené v priemysle, v obchode a v bankovníctve, boli odstránení statkári a prikročilo sa k obmedzovaniu kulaka po uskutočnení pozemkovej reformy. Avšak malovýroba na dedine ešte dlho vzdoruje náporu revolúcie. Na charaktere malovýroby sa skoro nič nezmenilo ani po porážke buržoázie a nastolení diktatúry proletariátu. Proces kolektivizácie aj tu začína likvidovať staré a vytvárať nové výrobné vzťahy, avšak aj tak je malovýroba rezervoárom starej ideológie, hlavne náboženských prežitkov hlavne na dedine. Ako však odstránime jeho nepriaznivé pôsobenie?

Na tomto úseku národného hospodárstva tak ako v priemysle smerujú snahy nášho zriadenia k úplnej likvidácii súkromného vlastníctva, a to kolektivizáciou dediny. Kolektivizácia povedľa toho, že likviduje súkromnovlastnícke vzťahy, zabezpečuje roľníkovi životnú úroveň, zbavuje ho namáhavej driny, ničí staré výrobné vzťahy a vytvára nové, socialistické, rozprúdi kultúrny život a tak rozvíri aj ustálenú konzervatívnu ideovú hladinu. Takýmto vývojom situácie sa dokorán otvárajú dvere pôsobnosti kultúrnej revolúcie na dedine, ktorá, keď sa obetavo uskutoční, vytlačí z myslenia pracujúcich všetky staré, zaostané názory, poverby a idey, ktoré zväčša majú náboženský charakter.

Komunistická strana nás učí, že nemáme čakať, kým sa roľník sám od seba rozhodne likvidovať súkromnovlastnícky spôsob výroby, čo by vzhľadom na jeho tradičnú konzervatívnu mohlo trvať storočia; preto je potrebný vplyv robotníckej triedy, preto mu musíme pomáhať v jeho uvedomovacom procese, ktorý neprebíha naraz rýchlym odstránením výrobných vzťahov a nastolením nových socialistických vzťahov ako v priemysle, ale uskutočňuje sa z iniciatívy zhora, teda štátu, za podpory základných mas pracujúcich roľníkov zdola — postupne a úplne. V tomto procese priprav kolektivizácie má rozbíjanie starých reakčných názorov a poverčivosti veľký význam. Kultúrno-politická činnosť robotníkov a pracujúcej inteligencie medzi masami roľníkov, ktoré vo vzťahu k súkromnému vlastníctvu postupne prijímajú politické názory robotníckej triedy, na základe ktorých potom uskutočňujú kolektivizáciu na dedine — pripravuje a potom aj odstraňuje vážneho činiteľa, ktorý udržuje náboženské prežitky zvlášť křčovite, a to súkromnovlastnícky spôsob výroby v poľnohospodárstve.

V úzkom spojení so zaostalosťou sa v podmienkach súkromného vlastníctva zvlášť silne prejavuje ďalší činiteľ, t. j. pôsobenie prírody na myslenie mas, zvlášť roľníctva. Tento činiteľ má hlavne na dedine značné pole pôsobnosti; obyčajne vždy ho sprevádza patričný výklad pána farára v tom zmysle, že je to trest boží, ktorý spravodlivo zoslal pán boh a pod. Sám som zažil jeden takýto prípad. V lete r. 1957 navštívil som v nedeľu kostol v Modre — práve boli bohoslužby. Ten týždeň sa ponad Modrou prehnala veľká výchrica so silným krupobitím, ktoré zbilu veľkú časť vinogradov. Tamojší pán farár nezabudol v kázni využiť tento vrtoch prírody. Označoval ho ako upozornenie hriešnikom, aby už konečne prestali hrešiť, aby pána boha vrúcnejšie milovali a zvlášť aby správne vychovávali svoje detky, aby si výchovu detí v duchu náboženskom neufahčovali a riadne ich posielali na náboženstvo a do kostola. „Aké silné budú naše detky vo viere, taká silná bude naša cirkev; zanedbávanie náboženskej výchovy dieťaťa je veľký hriech, ktorý boh strašne trestá.“ Použil tu biblického výroku: „Kto ublíži jednému z týchto malíčkových, je hodný, aby mu bol na krk uviazaný mlynský kameň a bol hodený do hĺbín.“ Pozoroval som pritom vystrašené tváre veriacich. Niektorí sa rozplakali, iní pokľakli, zopáli ruky a kajúčne sklonili hlavu.

To je len jeden prípad a koľko sa ich ročne vyskytne na našich dedinách a mestách.

Sú to rôzne rozmery prírody, ktoré my síce veľmi dobre vieme vysvetliť, ale im dosiaľ nevieme ešte všetkým zabrániť. Hoci naše zriadenie nahradí roľníkovi škody, ktoré mu takéto kalamity spôsobili, predsa sa ich ešte stále obáva ako nejakých zhubných nadprirodzených činiteľov. Prejavilo sa to zvýšenou náboženskou činnosťou počas sucha, povodní, krupobitia atď.

Proti tomuto činiteľovi môžeme bojovať jedine tak, že roľníkovi vysvetlíme príčiny takýchto klimatických porúch, a to tak, aby nám uveril, aby ho v budúcnosti

nepremohol strach z trestu božieho, i keď to pán farár tisíckrát tvrdil. Treba tu roľníkovi ukazovať, že človek postupne zvíťazí aj nad týmito živlami, ako napríklad zvíťazil nad pôvodňami tým, že buduje hrádze, nad suchom tým, že buduje zavodňovací systém, nad mrazmi zadymovaním atď. A príde čoskoro čas, že nám nijaké vrtochy prírody nebudú robiť ťažkosti. Tu má teda veľkú úlohu prírodovedecká ateistická propaganda, ktorá musí roľníkovi prijateľne vysvetliť celú túto problematiku, aby bol o jej pravdivosti pevne presvedčený. V tejto práci nám značne pomôže kolektívizácia a s ňou spojené sústavné zvyšovanie kultúrnej úrovne nášho roľníka.

Ďalšou prekážkou, ktorá stojí v ceste vedeckému ateizmu a azda najsilnejšie bráni prostému veriacemu, aby sa zbavil náboženských predsudkov, je náboženská tradícia, ktorá silou svojej autority vytvára okolo veriaceho magický okruh, z ktorého sa veľmi ťažko uniká, zvlášť v zaostalom prostredí. Do náboženskej tradície zahrňujeme kult, symboliku, zvyky, návyky a pravidlá, ktoré sa postupne vytvárali v ťude prechádzajúc z pokolenia na pokolenie. Náboženská tradícia si vytvorila zvláštnu autoritu — mystickú. Je to teda v očiach veriaceho človeka niečo tajomného, vznešeného, krásneho a príťažlivého, niečo, pomocou čoho sa možno dostať do styku s bohom, požiadať ho o niečo, poďakovať sa mu. Jej sila sa násobí, keď má priaznivé prostredie. Tu si môžeme uviesť príklad. Dejiny českého národa sú charakterizované dosť častým otriasaním náboženskej tradície. Pokrokové prúdy tu prinášali so sebou myšlienky, ktoré vyvracali náboženské predsudky. Aj keď neodstránili, len silne rozvlnili stojaté vody náboženských povier v myslení ľudu, náboženská tradícia postupne strácala svoju príťažlivú silu a prestala byť zábranou pri odstraňovaní náboženských prežitkov u veriacich, stávala sa čoraz menej účinnou, postupne jej autorita medzi veriacimi zovšednela — i napriek tomu, že ju česká buržoázia značne podporovala a prikrašľovala. Pokrokový boj proti temnu a reakcii za spravodlivé usporiadanie pozemského života rozbíjal mysteriózny charakter náboženskej životosprávy veriaceho ľudu. Zvlášť účinná bola tu práca robotníckeho hnutia. Výsledkom toho je dnešná situácia v Čechách, kde náboženská tradícia je veľmi slabá.

Na rozdiel od Čiech dejiny Slovenska sa postavili na stranu náboženskej tradície, upevnili ju v ťude, jej sily sa tak umocňovali. Pokrokové tradície v našej minulosti nenadobudli medzi ľuďom takú ozvenu, že by boli bývali schopné aspoň na určitú dobu oslabiť jej vplyv. Robotnícke hnutie na Slovensku koncom XIX. a začiatkom XX. storočia, hoci politicky získalo na svoju stranu značné množstvo pracujúcich, sa v celkovej línii vyhlo náboženskej otázke, a tým aj tradícii. Ani Komunistická strana Československa, ktorá viedla pracujúcich v boji s buržoáziou, súc si vedomá známej Leninovej marxistickej zásady, že v dobe príprav a uskutočnenia socialistickej revolúcie je omnoho dôležitejšie, aby pracujúci mali jednotný názor na život pozemský než na život nebeský, nesnažila sa na tomto úseku vyvolať boj, ktorý by mohol prerásť svoje hranice a stal by sa prvoradou otázkou — bol by tak vítanou vodou na mlyn buržoázie a reakcie vôbec. Hoci sa cirkev a jej učenie počas tzv. slovenského štátu a po oslobodení značne zdiskreditovali v očiach veriaceho ľudu, tradíciu to predsa nezasiahlo. Preto dnes, keď pristupujeme k sústavnému a na vedeckých základoch postavenému boju proti náboženským prežitkom, stretávame sa s náboženskou tradíciou dosť široko zakorenenou medzi našim ľuďom. Pretože doposiaľ proti jej vplyvu nikto účinne nebojoval, a to najmä na dedine, ľudia si na náboženské obyčaje tak navykli, že ich pokladajú za niečo samozrejmé, za súčasť svojho správania v spoločnosti a často si ich náboženský význam ani nevedomujú. Zhubný vplyv tradície môžeme pozorovať napr. na tom, ako mnohí

ateisti — najmä na dedinách — nachádzajúci sa v prostredí silného vplyvu náboženskej tradície, neodvážia sa proti nej bojovať, vzdávajú sa. Navštevujú v nedeľu bohoslužby a iné náboženské obrady, dávajú dolu klobúk pred kostolom, alebo kamennými sochami svätých, hoci vedia, že je to fraška; no obávajú sa prejaviť svoj názor na náboženstvo i v svojom konaní, lebo tušia, čo všetko by sa zosypalo na nich v rodine a spoločnosti, v ktorej žijú, či by to uniesli, či by zvíťazili.

Preto úloha bojovať proti náboženskej tradícii je tu veľmi aktuálna a žiadúca, treba jej venovať pozornosť, najmä na našom vidieku. V mestách je tento boj uľahčený o to, že tu je obyvateľstvo politicky a ideologicky omnoho vyspelejšie než na dedine a preto tam tlak tradície nie je taký silný; okrem toho v meste je dosť kultúrnych stánkov, v ktorých sa môže každý po práci pobaviť tak, ako si to sám praje, nenanucuje sa mu len kostol ako na vidieku. Pôsobenie kultúrnych a politických inštitúcií citelne znižuje rozsah vplyvu tradície i silu účinnosti proti tým, ktorí opúšťajú rady veriacich.

Na dedine je situácia ťažšia, a to preto, že v nedeľu a vo sviatok sa tu konajú tradičné náboženské obrady, zvyky a pod., ktoré sú dosiaľ pre pracujúceho človeka jedinou „kultúrnou“ náplňou týchto dní. Kostol je tu miesto, kde sa všetci známi a priatelia vidia, podebatujú o tom, čo nového, ako sa im darilo za uplynulý týždeň; mladí sa zas sviatočne vyobliekajú a nadväzujú priateľstvá — pritom dosť často mystický moment týchto tradičných náboženských akcií je v pozadí. Preto v prvom rade treba zlikvidovať túto „kultúrnu“ nadvládu náboženstva na dedine. Nesmieme dlho nechať taký stav, aby si pracujúci na dedine nemohli voľiť medzi kostolom a prirodzenou kultúrnou zábavou v dôstojnom kultúrnom stánku. V SSSR hneď po socialistickej revolúcii začali po dedinách budovať kluby, do ktorých potom postupne prichádzali vysokoškolsky vzdelaní pracovníci, aby tam viedli ideologickú, politickú a zábavnú činnosť. Okolo tohto klubu sa z roľníkov a robotníkov vytvoril kruh ateistov; zvlášť účinne tu pomáhala dedinská inteligencia, a to učitelia, úradníci, pracovníci STS a iní, ktorí takto svojou činnosťou začali odpútať veriacich od kostola. Kúzlo kostola zovšednelo, klub bol stále príťažlivejší, začal pomaly, ale s istotou, odstraňovať náboženské zvyky a návyky na dedine a vytvárať novú pokrokovú tradíciu.

K takémuto opatreniu budeme musieť prikročiť aj na našej dedine, ináč ťažko dosiahneme trvalé úspechy. Avšak bojovať treba hneď, aj v takých podmienkach, aké sú; treba využívať vymoženosti mesta. Najdôležitejšie však je, aby táto činnosť bola sústavná, aby sa nevybijala v nárazových akciách, vedených jednou osobou. Musí sa tu vytvoriť prostredie, v ktorom by sa pracujúci mohli vzdelávať, musí sa tu okrem kostola vytvoriť nové, pokrokové kultúrne prostredie. Dôležitou zásadou v boji s náboženskými prežitkami a zvlášť v boji proti náboženskej tradícii je jeho organizovanosť. Je to dôležité tam, kde sú pokrokoví jednotlivci, ktorí sa nezúčastňujú na akciách tradície, medzi veriacim ľudom izolovaní, kde sú neznajbohmi, ktorých sa starí stráňa a mladí im nedôverujú. Pokrokovito zmýšľajúci jednotlivci individuálne nič nezmôžu; musia spojiť svoje sily, prekonať izolovanosť, ktorú vytvorila tradícia a azda aj ich netaktné jednanie a vytvárať postupne podmienky, v ktorých sa ich vplyv bude stále rozširovať. Veriaci prestane nedôverovať neveriacemu, začne uvažovať a skôr či neskôr sa rozhodne. Hoci proti náboženskej tradícii treba bojovať obozretne a taktne, nesmie to znamenať ústup, alebo nevšímavosť k prejavom tradície. Musíme byť zásadoví, taktní, no pritom útoční, a to tak, aby sme na druhej strane neurazili city veriacich. Musíme si uvedomovať najmä to, že pracujúci so záujmom sledujú každú našu činnosť, či sa vydarí alebo nie, to na nich pôsobí. Každé

naše zakolísanie, ústupok, neúspech značne upevňuje tradíciu a pochopiteľne tým aj vieru veriacich. Treba zdôrazniť, že dôležité je správanie, osobný život a všetka činnosť ľudí, ktorí sú známi ako ateisti. Veriaci si ich všestranne veľmi pozorne všimajú. Najmenší morálny alebo iný poklesok ateistov širitelia náboženského svetonázoru v očiach veriacich zveličujú; tým je znevážená aj osoba a pochopiteľne s ňou aj pokrokové myšlienky, ktorých je nositeľom. Preto taký ústupok, že presvedčený ateista, prakticky znásilnený svojím veriacim okolím, ide na Vianoce alebo v iný veľký náboženský sviatok na prosby a hrozby do kostola, vie veľmi silne podporiť vplyv tradície. Veriaci si vykladajú jeho návštevu kostola tak, že život neveriaceho je prázdny, že ho to tiahne k bohu, že boha potrebuje; pán farár to nezabudne podporiť „teóriami“ o vnútornej sile viery, bez ktorej „človek nie je človekom“.

Netreba náboženské zvyky a návyky všade úplne odstraňovať; stačí, keď ich čiastočne pretvoríme, a to tak, že ich náboženskú náplň nahradíme pokrokovými prvkami. Napr. Vianoce, ktoré starí Slovania slávil ako sviatok Slnka — zimného slnovratu, sú opradené krásnymi povestami rozšírenými v našom ľude, z ktorých väčšia časť nemá mystický obsah. Existujú zvyky, ktoré majú ľudový ráz, piesne, ktoré ospevujú prírodu, radosti a žiale prostého človeka. Tieto momenty treba využívať, vytvárať z nich postupne celú radostnú a slávnostnú tradíciu, z ktorej krok za krokom vytláčame náboženské prvky. Takto, myslím, musíme postupovať pri mnohých prejavoch náboženskej tradície po celý rok. Treba však, aby tu okrem politických pracovníkov, filozofov, historikov a prírodovedcov pomáhali aj umelci. Oni nech skladajú napr. vianočné piesne, oslavujúce krásu našej zimnej prírody, krásu človeka a jeho spokojného a šťastného života zakotveného v socialistickej dnešku, čerpajúc pritom zo zdravých tradícií ľudu. Do úvahy však neprichádzajú len piesne; v tomto smere treba zaktivizovať aj iné formy umeleckej činnosti. Takto treba pod vedením strany vytvárať novú pokrokovú tradíciu, zvyky, ideove a politicky vzdelávať pracujúceho človeka. Všetko toto úsilie pokrokových ľudí našej spoločnosti treba účinne zamerať na odstránenie prežitkov v myslení pracujúcich, na úplné odstránenie vplyvu náboženskej tradície.

Všetkých činiteľov, ktorých sme si uviedli, živí, vedie a organizuje duchovenstvo. Ono je epicentrom v udržiavaní a šírení náboženských prežitkov medzi pracujúcim ľuďom; duchovenstvo pod vedením vysokej cirkevnej hierarchie vyvíja snahu pokiaľ možno najdlhšie uchovať tieto prežitky pre pracujúci ľud. Robí to jednak z existenčných dôvodov a značná časť aj z dôvodov politických — takto bojuje proti našej politike, proti vedeckému svetovému názoru. V našom štáte je zaručená sloboda vierovyznania, v rámci ktorej sa uznáva každé náboženstvo. Znamená to úplnú slobodu kultu, štát financuje cirkevné stavby a opravy, duchovných vydržiava štát ako štátnych zamestnancov. Toto treba mať na pamäti, keď riešime otázku, ako bojovať, či vôbec bojovať proti duchovenstvu. Prv, než pristúpime k riešeniu tejto otázky, treba uviesť, že štát má nad cirkvami politický dozor; je to preto, že cirkevná hierarchia v minulosti vyvíjala protištátnu činnosť. Za všetko, čo štát cirkvám poskytuje, žiada od nich, aby veriacich viedli k spolupráci na budovaní socializmu a osobne, aby mali kladný pomer k nášmu zriadeniu. Či tento minimálny požiadavok voči štátu spĺňa skutočne všetko duchovenstvo, ťažko povedať. Musíme však poznať politické rozvrstvenie duchovenstva, aby sme pochopili skutočnú situáciu.

Duchovenstvo sa dnes rozdeľuje na vysokú hierarchiu, ktorá ochotne slúžila niekoľkým režimom, vlastnila výrobné prostriedky, vykorisťovala a svojou mentalitou má blízko k buržoázii, odstránenej od moci. Hoci sa snaží budiť dojem, že sa venuje len náboženským problémom, pracuje, kde len môže, proti nám, s naším zriadením

sa v dohľadnom čase nezmieri, stále ešte verí, že dnešný stav je dočasný, preto počúva štvavé pokriky Vatikánu. Okrem tejto skupiny je množstvo radového duchovenstva, ktoré má podobné názory a je povojným nástrojom v ich rukách.

Tretia časť duchovenstva plne podporuje naše zriadenie, spolupracuje na mnohých pokrokových hnutiach, pokiaľ to len ako duchovní môžu. K tejto časti duchovenstva budeme mať čo najlepšiu vzťah.

Proti cirkevnej hierarchii a časti radového duchovenstva, ktoré je pod jej politickým vplyvom, musíme bojovať. Ale ako?

Isté opatrenia proti cirkevnej hierarchii urobil štát v snahe zabrániť cirkevnej hierarchii, aby jej činnosť presahovala medze náboženských povinností tým, že bol zriadený Úrad pre veci cirkevné, ktorý túto úlohu plnil donedávna, teraz ju prevzalo Povereníctvo školstva a kultúry. My však v rámci boja proti náboženským prežitkom musíme proti tejto skupine duchovenstva bojovať na ideologickom a politickom poli. To preto, že jeho charakter sa v podstate nezmenil ani v podmienkach prechodného obdobia, hoci formy jeho činnosti sa zmenili niekoľkokrát. Je potenciálnou rezervou reakcie. Toto duchovenstvo si aj dnes počína veľmi agresívne vo svojom pôsobení na masy pracujúcich. Napr. nestačia tu bežné, zákonom uznané metódy výuky a propagácie náboženstva v kostole a v škole; duchovní praktizujú tzv. občianske návštevy u veriacich, ktorými sa snažia posilniť svoj vplyv a kde šíria propagandu, nepriateľskú nášmu zriadeniu. Je známe, že duchovenstvo týmto spôsobom bojovalo proti kolektivizácii. Duchovní si v mnohých prípadoch vytvorili kolektív aktivistov, pomocou ktorého pôsobili na veriacich tak, ako to potrebovali. Začína sa s praxou súkromného vyučovania náboženstva v domácnostiach veriacich (v niektorých oblastiach na Slovensku) a uplatňujú sa ďalšie nové formy zvýšeného ideologického a politického nátlaku na veriacich. Táto časť duchovenstva chce týmto počínaním zabrániť prenikaniu pokrokových myšlienok medzi veriacich a vyvíja tiež snahu preniknúť svojimi náboženskými názormi do politiky a iných oblastí nadstavby, čo môžeme charakterizovať ako snahu o zlikvidovanie funkcie diktatúry proletariátu, zatiaľ aspoň v oblasti cirkevnej politiky. Príkladom toho, ako cirkevná hierarchia vie takéto ústupky zneužiť, bola maďarská kontrarevolúcia (a aj Poľsko), kde sa značná časť duchovenstva pod vedením Mindzentyho spojila s najreakčnejšími silami a podporovala, ba aj organizovala, krvavé akcie proti pokrokovým silám.

Preto najmä na Slovensku, ktoré bolo v minulosti zaostalou agrárnou krajinou s veľkou autoritou farára, treba tento boj uskutočňovať tak, aby sme vplyv duchovenstva obmedzili na minimum, oklieštili jeho autoritu a znemožnili mu akúkoľvek politickú činnosť. To sú hlavné smery boja; najdôležitejšie však je nájsť správne formy, ako viesť tento boj.

Verejne diskutovať s duchovenstvom o podstate náboženstva nemožno; duchovenstvo na to ani nepristúpi a je to po druhé nebezpečná forma boja, pretože je tu možnosť veľmi ľahko uraziť náboženské cítěnie veriacich. Je to spôsob, ktorý si vyžaduje vyspelých a nezaujatých poslucháčov. Tým, že by sme urazili náboženské cítěnie veriacich, strácame veľmi mnoho; u veriacich by bol hrdinom farár, získal by ešte väčšiu autoritu. A potom my ako marxisti ani nemôžeme diskutovať s duchovenstvom na poli teológie, ktorá je odtrhnutá od každodennej skúsenosti ľudí, ignoruje faktá, je prostá racionálneho a logického myslenia o materiálnom svete. Behať v takomto výklade za farárom v mystických priestoroch je z hľadiska nášho vedeckého svetonázoru priamo smiešne. Akú formu teda voliť?

Konečne boj proti náboženským prežitkom je zároveň aj bojom proti ducho-

venstvu, jeho vplyvu a autorite. V rámci tohto boja sa však musíme snažiť nájsť aj konkrétne formy a prispôsobovať ich lokálnym podmienkam činnosti.

Veľmi dôležité je ukazovať na triednu podstatu duchovenstva, ktoré malo na Slovensku od pradávna charakter krajne reakčný. Usilovne pomáhalo všetkým vykorisťovateľským systémom a z veľkej časti i samo vykorisťovalo, dosť často omnoho krutejšie než feudáli alebo buržoázia. O tom by mohli rozprávať dosť podrobne bývalí zamestnanci cirkevných majetkov. Z tejto triednej základne treba našim pracujúcim vysvetľovať aj dnešnú politickú snahu reakčného duchovenstva. Na poli vložene politickom sa u nás duchovenstvo pod vedením cirkevnej hierarchie zdiskreditovalo viac ako dosť. Veď predsa spolupracovalo vždy s najreakčnejšími skupinami vykorisťovateľov. Jeho spolupráca s fašizmom je najčiernejšou škvrnou v dejinách prot ľudovej a protinárodnej činnosti duchovenstva, proti nášmu ľudu. Toto sa nesmie zabudnúť, ľuďom to treba povedať a najmä dorastajúcej mládeži. Napr. biskup Buzalka bol od roku 1922 redaktorom klérofašistického denníka *Slovák*, v ktorom roznečoval nacionalistické vášne proti českému ľudu, antisemitizmus proti židom, nenávisť proti SSSR. V roku 1940 sa stal generálnym vikárom tzv. slovenskej armády a z pozície tejto vysokej politickej funkcie presviedčal slovenských vojakov, že ich miesto je v radoch nemeckých fašistov, v boji proti SSSR a ich povinnosťou je vraziť sovietskych ľudí.

Biskup Vojtašák bol členom štátnej rady a ako taký bol spoluautorom židovského prenasledovania na Slovensku. Toto opatrenie ochotne schválil, pričom mu nešlo o nič iného ako o majetok židov, na ktorom sa aj veľmi pekne a lacno priživil. Konečne je tu zápis zo zasadnutia štátnej rady, kde Vojtašák hovorí: „Mal by som návrh, pretože ľudia nie sú o tejto otázke náležite informovaní, prosil by som, aby sa o tom vydala ľudová knižôčka. Židia sa snažili vzbudiť k sebe sústrasť, ľudia ich ukrývali, pretože to, čo sa so židmi robilo, nebolo ľudské. Ľudia si mysleli, že sa s nimi bohvie ako zle zaobchádza, zatiaľ čo v táboroch môžu sa mať celkom dobre.“ Tento biskup arizoval 180 kat. jut. pôdy, kúpele a jeden liečebný prameň. Zaplatil za to 420 000, hoci tu išlo o miliónové hodnoty. Pritom mal okrem toho 4 miliónový ročný príjem zo statkov a tovarní.

Bolo by tu možné uviesť v podobnej činnosti biskupa Škrábika, ktorý sa stal známym vykonávaním až primitívnej propagandy pre klérofašistických pohlavárov tzv. slovenského šátu. Smutným dôkazom toho je „ľudová knižôčka“ — „Červené Slovensko“ —, v ktorej veľmi živo opisoval, ako komunisti pošťatnia ženy a šírili podobné hrubé ohovárania komunistov a Sovietskeho sväzu. Obdobnú činnosť vykonával aj arcibiskup Kmeťko a mnoho ďalších. Aj značná časť radového duchovenstva išla oddane touto cestou a má minulosť podobného charakteru, ktorú dobre pozná miestne obyvateľstvo. Preto tento materiál, keď ho správne využijeme, môže značne obmedziť vplyv a autoritu duchovenstva.

Ďalej musíme pracujúcich svojou osvetovou prácou priviesť k tomu, aby sa nedali duchovenstvom získať do rôznych náboženských aktivistických spolkov veriacich, či by už išlo o dospelých alebo mládež. Teda nedovoliť formou našej propagandy, aby farár prekračoval medze bežnej náboženskej činnosti a takto si zosilňoval vplyv na veriacich, upevňoval svoju autoritu „služobníka božieho“.

Pri týchto a mnohých ďalších formách boja, ktoré si vyžadujú konkrétne lokálne podmienky a ktoré sa nám vynoria v priebehu našej výchovnej a propagačnej činnosti v tomto smere proti reakčne zmýšľajúcej skupine duchovenstva, musíme byť veľmi opatrní v tom, aby sa neurážala osoba duchovného, aby sa pravda o jeho prot ľudovej činnosti podávala pracujúcim prijateľnou formou, nenápadne, pritom

však tak, aby si vedeli predstaviť politickú skompromitovanosť a ideovú zvrhlosť duchovného. Tak, aby nemali pocit, že sa im zakazujú rôzne náboženské akcie a podujatia, ale aby boli prijateľnou formou presvedčení, komu to všetko vlastne slúži.

Keď sa tento boj bude viesť správne, dosiahneme, že náboženská autorita duchovného bude odstránená, duchovný sa stane všednou osobou ako každý iný veriaci; tým sa zas zvýši účinnosť našej ateistickej propagandy a výchovy, veriacemu prestane byť farár, keď sa chce úplne zbaviť náboženských predsudkov, hrozivým výkričníkom.

Úspešné dovŕšenie výstavby socializmu v našej vlasti si okrem úlohy dobudovania socialistických výrobných vzťahov a sústavného zvyšovania životnej úrovne vyžaduje i revolučný prevrat v myslení pracujúcich tak, aby ich myslenie nebolo v rozpore s charakterom socialistických výrobných vzťahov. Preto sa prevýchova a výchova pracujúcich stavia do popredia najmä teraz, keď prechádzame k vyššej fáze ideologického boja. Ateistická výchova a propaganda nadobúda v rámci tejto spoločenskej úlohy značnú dôležitosť, i keď, pravda, nesmieme zabudnúť, že nemôže byť nikdy hlavnou úlohou, ale je len jednou z viacerých dôležitých úloh nášho ideologického frontu v prebiehajúcej kultúrnej revolúcii. Pritom však musíme si byť vedomí dôležitosti boja proti náboženským prežitkom najmä u nás na Slovensku. Možno povedať, že je to jedna z významných úloh diktatúry proletariátu, pretože nejde len o odstránenie náboženských prežitkov. Tento boj musíme chápať ako proces významných a rozsiahlych pokrokových zmien v spoločenskom vedomí, keď sa spolu s náboženskými názormi lámu staré názory na prácu, rodinu, na pomer k žene, na štát a vlastníctvo, na vzájomné vzťahy medzi ľuďmi. Dosaiaľ je to náboženstvo, ktoré tieto názory konzervuje; preto jeho odstránením likvidujeme aj živnú pôdu pre tieto reakčné názory. Dôležitými zásadami v boji s náboženskými prežitkami, ktoré treba mať stále na mysli, je vedeckosť a sústavnosť ateistickej výchovy a propagandy, ktoré boli dosiaľ značne zanedbávané.

Preto, keď chceme čo najúspešnejšie bojovať proti náboženským prežitkom, je potrebná sústavná vedecko-ateistická výchova, ktorú treba pedagogicky prispôbiť chápaniu najširších mas a podávať ju pre nich prístupnou formou. Náplňou takejto výchovy musí byť šírenie prírodovedeckých poznatkov, najmä astronómie, ale aj poznatkov spoločenských vied. To preto, že náboženstvo cudzopasí na temných, nejasných a nevyjasnených otázkach. Živorí predovšetkým tam, kde pôsobia všetky tie podmienky, ktoré som uviedol, ale najmä zacstalosť a nevedomosť, tam, kde svetlo vedy preniklo len veľmi slabo.

Úloha ateistickej propagandy a výchovy spočíva v tom, aby naša mládež, všetci naši pracujúci, nemali temných problémov, aby sme svetlom vedeckého svetového názoru vyhnali všetky predsudky zo všetkých kútov, kde sa ešte ukrývajú, aby naši veriaci hľadali odpoveď na rôzne otázky, ktoré ich znepokojujú, nie v náboženstve, ale vo vede.

Súdruh Novotný na XI. sjazde KSČ hovorí: „V terajšom období vystupuje do popredia najmä druhá základná úloha kultúrnej revolúcie, totiž prekonať vplyv buržoáznej ideológie a všade rozšíriť pôsobenie našich komunistickej ideí.“ A v tomto smere ateistická propaganda a výchova má veľmi dôležité poslanie. Len tak, keď splníme túto úlohu, môžeme víťazne dobojovať zápas za materialistický svetonázor v každom našom občanovi; len takto môžeme likvidovať všetky prežitky buržoáznych ideológií, zvyklostí a povier, ktoré sú brzdou maximálneho využívania prednosti socializmu v ekonomickej oblasti i prekážkou v rozvoji celej osobnosti socialistického človeka.